

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

SEKCJA TRZECIA

SPRAWA KASPAROV przeciwko ROSJI

(Skarga nr 53659/07)

WYROK

STRASBURG

11 października 2016 r.

OSTATECZNY

06/03/2017

Niniejszy wyrok stał się ostateczny na podstawie art. 44 § 2 Konwencji. Wyrok może podlegać korekcie wydawniczej.

W sprawie Kasparov przeciwko Rosji,

Europejski Trybunał Praw Człowieka (Sekcja Trzecia), zasiadając jako Izba w składzie:

Luis López Guerra, *Przewodniczący*,

Helena Jäderblom,

Helen Keller,

Dmitry Dedov,

Pere Pastor Vilanova,

Alena Poláčková,

Georgios A. Serghides, *sędziowie*,

oraz Stephen Phillips, *Kanclerz Sekcji*,

obradując na posiedzeniu niejawnym w dniu 13 września 2016 r.,

wyduje następujący wyrok, który został przyjęty w tym dniu:

PROCEDURA

1. Sprawa została zainicjowana skargą (nr 53659/07) przeciwko Federacji Rosyjskiej, wniesioną do Trybunału na podstawie art. 34 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności („Konwencja”) przez obywatela Rosji, Pana Garri Kimovich Kasparov („skarżący”), w dniu 14 listopada 2007 r.

2. Skarżący był reprezentowany przez Pana Y.A. Kostanov, prawnika praktykującego w Moskwie. Rząd rosyjski („Rząd”) był reprezentowany przez Pana G. Matyushkin, Pełnomocnika Federacji Rosyjskiej przy Europejskim Trybunale Praw Człowieka.

3. Skarżący podnosił w szczególności, iż zatrzymanie go na lotnisku Sheremetyevo miało charakter arbitralny i stanowiło nieuzasadnioną ingerencję w jego prawo do wolności wyrażania opinii oraz prawo do wolności zgromadzeń, ze względu na to, że zatrzymanie powstrzymało go od podróży do Samary w celu wzięcia udziału w wiecu opozycyjnym.

4. W dniu 21 października 2011 r. skarga została zakomunikowana Rządowi.

FAKTY**I. OKOLICZNOŚCI SPRAWY****A. Wprowadzenie**

5. Skarżący urodził się w 1963 r. i mieszka w Moskwie.

6. Szczyt Rosja-UE był zaplanowany na 17 i 18 maja 2007 r. w Samarze. W dniu 18 maja 2007 r. skarżący podróżował do Samary, w celu wzięcia udziału wieceu opozycyjnym „Marsz Sprzeciwu”, zorganizowanym w tym samym czasie, co szczyt. Towarzyszyło mu kilku aktywistów, którzy również podróżowali na wiec. O godz. 8:30 skarżący i towarzyszący mu aktywiści przybyli na Terminal 1 lotniska Sheremetyevo, Moskwa, i próbowali odprawić się na lot do Samary (lot nr SU0697). Strony przedstawiły różne wersje mających wtedy miejsce wydarzeń. Każda z wersji jest opisana poniżej.

B. Wersja wydarzeń skarżącego

7. Skarżący twierdzi, że gdy okazał swój paszport do kontroli tożsamości, funkcjonariusz policji A. skonfiskował paszport oraz bilet. Skarżącemu nakazano opuszczenie strefy odpraw i podążenie za funkcjonariuszem A. Został zaprowadzony do urzędu policji na drugim piętrze lotniska. Pięć innych osób z jego grupy zostało eskortowanych z hali odpraw w ten sam sposób.

8. O godz. 11:20 skarżącemu oraz pięciu innym osobom nakazano pozostać na drugim piętrze lotniska oraz poinformowano ich, że będą musieli zostać przesłuchani na okoliczność tego, w jaki sposób zakupili swoje rzekomo sfałszowane bilety.

9. O godz. 12:20 pełniący dyżur funkcjonariusz policji z Departamentu Wewnętrznego (Wydział Kryminalny), Kapitan N., przesłuchał skarżącego na okoliczność tego, gdzie zakupił on swój bilet. Skarżący odpowiedział, że jego bilet został zakupiony zgodnie z prawem i odmówił dalszych wyjaśnień, powołując się na swoje konstytucyjne prawo do milczenia. Skarżący utrzymuje, że miał rozkaz pozostania na miejscu, oraz że był powstrzymywany od opuszczenia urzędu policji przez uzbrojonego policjanta pilnującego drzwi. Skarżący pozostał na posterunku policji do godz. 13:30.

10. Skarżący przedstawił trzy dokumenty na potwierdzenie swojej wersji wydarzeń.

11. Pierwszy z nich to kopia protokołu (*протокол*) przeszukania i konfiskaty dokonanych przez Kapitana N. Protokołuje on przeszukanie skarżącego oraz skonfiskowanie jego biletu lotniczego na podstawie art. 21.1, 27.7 oraz 27.10 Kodeksu wykroczeń (właściwe prawo krajowe - zob. paragrafy 25 i 26 poniżej). W dolnej części protokołu skarżący napisał, że wyjaśniono mu, iż przeszukanie i konfiskata mogą być zaskarżone do organu wyższego stopnia, oraz że, o ile protokół został mu przekazany o godz. 13, o tyle faktyczna konfiskata biletu przez funkcjonariusza A. miała miejsce o godz. 8:30 przy stanowisku odpraw.

12. Drugim jest oświadczenie *pro forma* (*объяснение*), wypełnione przez Kapitana N. Zapisuje on w nim, że rozpoczął wypełnianie

oświadczenia o godz. 12:40, a zakończył o godz. 12:50 oraz że, gdy zapytany, skarżący odmówił złożenia wyjaśnień w sprawie biletu. Na oświadczeniu skarżący napisał, że bilet został nabyty legalnie, oraz że na podstawie art. 51 Konstytucji (prawo do powstrzymania się od samooskarżenia) odmówił dalszych wyjaśnień, gdyż został zatrzymany nielegalnie w hali odlotów bez uzasadnienia. Napisał również, że od godz. 8:30 do 12:50 był pozbawiony prawa do wolności przemieszczania się, oraz że do tego czasu nie zostały mu przedstawione żadne dokumenty.

13. Trzecim jest ręcznie spisane oświadczenie, sporządzone przez skarżącego oraz pięć innych osób podczas pobytu na lotnisku. Stanowi ono:

„My, niżej podpisani, oświadczamy, że w dniu dzisiejszym, 18 maja 2007 r., na Lotnisku Sheremetyevo [terminal] 1 zostaliśmy powstrzymani od odbycia lotu 813 do Samary, ponieważ [funkcjonariusz A.] zatrzymał nasze bilety na stanowisku odpraw.

Obecnie znajdujemy się w budynku lotniska pod obserwacją funkcjonariuszy policji, a nasze paszporty zostały skonfiskowane.

O godz. 11:20 funkcjonariusze policji [A.], [C.] oraz [S.] kategorycznie zabronili nam opuszczenia drugiego piętra lotniska.

Jednocześnie wskazali oni, że musimy złożyć wyjaśnienia funkcjonariuszom policji, gdyż rzekomo niektóre bilety zostały sfalszowane.

Na godz. 12:20 pozostajemy zatrzymani w hali lotniska bez otrzymania jakichkolwiek dokumentów.

(podpisani)”

C. Wersja wydarzeń pozwanego Rządu

14. Rząd wskazał, że w dniu 17 maja 2007 r. oddział Departamentu Wewnętrznego na lotnisku Sheremetyevo otrzymał informację o sprzedaży sfalszowanych biletów na lot Moskwa-Samara 18 maja. W dniu 18 maja 2007 r. funkcjonariusze oddziału, działając na podstawie tej informacji, byli obecni przy odprawach i sprawdzali bilety wszystkich pasażerów tego lotu. W trakcie kontroli natrafiono na dwadzieścia biletów noszących znamiona fałszerstwa: miały plamy, a formatka, na której zostały wydrukowane, wyglądała podejrzanie. Bilety te zostały skonfiskowane, a pasażerowie, którzy się nimi posługiwali, zostali powstrzymani od wejścia na pokład samolotu. Bilety zostały następnie przesłane do analizy kryminalistycznej, która wykazała, że trzynaście biletów nosiło ślady nadpisania na oryginalnym tekście.

15. Co do zarzutów skarżącego, Rząd odpowiedział, że ich dokumenty wskazują, iż jego bilet na ten lot został zatrzymany, ale nie było dokumentów potwierdzających, by zatrzymano również paszport. Jeżeli by do tego doszło, skarżący miałby możliwość złożenia pisemnych uwag w tym zakresie w protokole przeszukania, sporządzonym przez policję, a

tego nie zrobił. Na gruncie art. 11 Ustawy o policji (zob. paragraf 24 poniżej), policja miała prawo żądać wyjaśnień od skarżącego w sprawie biletu i miał on możliwość ich przedstawienia. Zarzut skarżącego, iż był on przesłuchiwany od godz. 8:30 do 13:30 nie znalazł odzwierciedlenia w dokumentach policji.

D. Skarga skarżącego do prokuratora oraz następujące po nim postępowanie sądowe

16. Skarżący wniósł skargę do Prokuratury Transportowej Moskwy na bezprawne zatrzymanie przez policję i zażądał ukarania osób za to odpowiedzialnych.

17. W dniu 28 czerwca 2007 r. prokuratura podjęła decyzję o niewszczynaniu postępowania karnego przeciwko policjantom. Decyzja wskazywała, we właściwym dla sprawy zakresie:

„... w dniu 18 maja 2007 r. [policja], wraz z ochroną lotniska Sheremetyevo, przeprowadziła kontrolę pasażerów podróżujących lotem nr 813, Moskwa - Samara. W czasie kontroli znaleźli [oni] trzynaście biletów noszących ślady fałszerstwa, które to bilety zostały skonfiskowane. Później [policja] przeprowadziła dochodzenie na podstawie art. 144-145 Kodeksu postępowania karnego.

Przesłuchany [funkcjonariusz A.] zeznał, że w dniu 17 maja 2007 r. o godz. 18 otrzymał on informację operacyjną, że jakieś sfałszowane bilety zostały sprzedane na lot Moskwa-Samara odlatujący 18 maja 2007 r. [...]

W dniu 18 maja 2007 r. zweryfikował on tę informację, sprawdzając bilety wszystkich pasażerów [...] tego lotu.

...Na trzynastu biletach lotniczych znaleziono ślady fałszerstwa, takie jak wytarcia, a ponadto blankiety biletowe, które wykorzystano do wydruku biletów, były podejrzanane.

[Policja] skonfiskowała bilety i usunęła pasażerów z lotu. [A.] spisał protokół dotyczący tych okoliczności ... następnie materiały te zostały przesłane do [jednostki policyjnej Sheremetyevo].

Przesłuchiwany Naczelnik Jednostki Operacyjno-Przeszukiwawczej Wydziału Lotniczego Departamentu Wewnętrznego, [S.] oświadczył, że w dniu 18 maja 2007 r., z okazji przyciągającego uwagę publiczną szczytu w Samarze, policjanci Wydziału Lotniczego moskiewskiego oddziału Departamentu Wewnętrznego, wraz z ich jednostkami podległymi na lotniskach w regionie Moskwy, przeprowadzili działania operacyjno-przeszukiwawcze w celu zidentyfikowania osób o skłonnościach ekstremistycznych, mających na celu zorganizowanie masowych zamieszek.

W tym zakresie policja przeprowadziła kontrole osób lecących do Samary. W dniu 18 maja 2007 r. [S.] wraz z [funkcjonariuszem operacyjnym A.B.] przybyli na lotnisko Sheremetyevo, gdzie o godz. 7:30 rozpoczęła się odprawa na lot nr 813 Moskwa - Samara. Wraz z [ochroną lotniska dokonującą kontroli] sprawdzili wszystkich pasażerów, co obejmowało kontrolę ich bagażu z wykorzystaniem specjalistycznego sprzętu oraz sprawdzenie ich dokumentów. Podczas kontroli niektórzy [funkcjonariusze] zauważyli, że bilety określonych pasażerów zawierały dodatkowe, niestandardowe zapisy, a poddane badaniu, budziły wątpliwości co do ich

autentyczności. Ze względu na to, trzynastu podejrzanych o sfalszowanie biletów zostało skonfiskowanych, a pasażerowie zostali przesłuchani co do okoliczności ich zakupu. Ponadto, kilku pasażerów zdecydowało się nie lecieć, bez podania przyczyny. W tym samym dniu podobne kontrole zostały przeprowadzone przy okazji innych lotów do Samary.

...

[dyrektor sprzedaży linii lotniczej] potwierdził, że bilety były wystawione i sprzedane [w normalny sposób].

...

Specjalistyczna analiza dwudziestu skonfiskowanych biletów ... wykazała, że siedem biletów nie zawierało poprawek oryginalnej treści. W przypadku trzynastu biletów analiza wykazała, że drugi tekst został dodany w miejsce oryginalnego tekstu w polach „numer lotu” oraz „czas”.

W konsekwencji, dochodzenie wykazało, że [policjanci] działali w ramach swoich uprawnień, oraz mieli wystarczające podstawy do skonfiskowania biletów pasażerów lotu nr 813 Moskwa - Samara.

...

Orzekła:

1. Odmówić wszczęcia postępowania karnego na skutek skargi w sprawie popełnienia przestępstw karnych [nadużycia władzy] oraz [przekroczenia uprawnień] przez [jedenastu policjantów] ze względu na brak *corpus delicti*.”

18. Skarżący zaskarżył tę decyzję do sądu na podstawie procedury określonej w art. 125 Kodeksu postępowania karnego. Wniósł o stwierdzenie niezgodności z prawem decyzji o niewszczynaniu postępowania karnego oraz o wydanie prokuraturze nakazu naprawienia zawartych w niej wad.

19. W dniu 20 lipca 2007 r. Sąd Rejonowy Golovinskiy w Moskwie rozpoznał i odrzucił skargę skarżącego. Wskazał, że skarżący wniósł do prokuratury skargę na jego pięciogodzinne zatrzymanie oraz na konfiskatę biletu do Samary. Zauważył również, że skarżący zaskarżył odmowę prokuratora co do wszczęcia postępowania karnego, twierdząc, między innymi, że policja bezprawnie ograniczyła jego wolność, naruszając jego prawo do wolności wyrażania opinii oraz prawo do wolności zgromadzeń. Wskazał także, że skarżący twierdził, iż został pozbawiony przez prokuraturę swoich konstytucyjnych praw.

20. Sąd uznał, że prokuratura podjęła decyzję zgodnie z procedurą wyznaczoną przepisami prawa i, czyniąc to, pozostawała w zakresie swoich uprawnień. Podtrzymał ustalenia, iż nie zostało popełnione żadne przestępstwo, które mogłoby zostać przypisane właściwym funkcjonariuszom policji. Sąd ustalił, że twierdzenia skarżącego, co do bezprawności konfiskaty biletów, były bezpodstawne, stwierdzając, że konfiskata została przeprowadzona zgodnie z art. 27.7 i 27.10 Kodeksu wykroczeń (zob. paragraf 26 poniżej). Sąd ustalił również, że skarżący został zaprowadzony do pomieszczeń lotniskowej policji, by złożyć

wyjaśnienia co do zakupu swojego biletu. Nie został on „odizolowany” na posterunku policji. W związku z tym, nie było podstaw do zastosowania trzygodzinnego terminu dla stosowania środków zapobiegawczych w sprawach wykroczeń (jak wskazuje Kodeks wykroczeń), czy też do sporządzania protokołu zatrzymania (*протокол о задержании*).

21. Sąd skonkludował, że decyzja prokuratora była zgodna z prawem i miała dobre podstawy.

22. Skarżący wniósł skargę kasacyjną przeciwko temu orzeczeniu. Twierdził, że środki zastosowane względem niego były sprzeczne z Kodeksem wykroczeń, oraz że zostały naruszone jego konstytucyjne prawa do wolności, wolności wyrażania opinii oraz wolności zgromadzeń.

23. W dniu 20 sierpnia 2007 r. Sąd Miejski w Moskwie rozpoznał i oddalił skargę skarżącego. Zauważył, że przedmiotem skargi skarżącego do sądu była zgodność z prawem odmowy prokuratora co do wszczęcia postępowania karnego przeciwko policjantom, którzy rzekomo naruszyli jego konstytucyjne prawa. Podtrzymał decyzję o niewszczygnięciu postępowania karnego jako prawidłową co do istoty i formy. Orzekł także, że zarzucane przekroczenie przez funkcjonariuszy policji ustawowych terminów zatrzymania pozostawało poza zakresem [uprawnień do] orzekania sądu pierwszej instancji.

II. WŁAŚCIWE PRAWO KRAJOWE I PRAKTYKA

24. Art. 11(4) Ustawy o policji (nr 1026-1 z dnia 18 kwietnia 1991 r.) (w brzmieniu obowiązującym we właściwym czasie), stanowił, że w celu wykonywania swoich obowiązków, policja miała prawo odbierania od obywateli i funkcjonariuszy Państwa niezbędnych oświadczeń, informacji, zaświadczeń, dokumentów oraz ich kopii.

25. Art. 21.1 Kodeksu wykroczeń z dnia 30 grudnia 2001 r. przewiduje odpowiedzialność wyznaczonych funkcjonariuszy za nieprzekazanie informacji nt. osób podlegających poborowi do sił zbrojnych do właściwych władz wojskowych.

26. Art. 27.7 Kodeksu pozwala na przeprowadzenie rewizji osobistej i przeszukania bagażu noszonego przez daną osobę, jeżeli jest to niezbędne do znalezienia przedmiotu lub narzędzia wykroczenia. Opisuje on procedurę przeszukania oraz określa wymogi protokołu przeszukania. Art. 27.10 stanowi, że przedmioty i instrumenty wykroczenia, jak również dokumenty, które mogą służyć jako dowód w postępowaniu dotyczącym wykroczenia, mogą podlegać konfiskacie na podstawie określonej procedury.

27. Art. 125 Kodeksu postępowania karnego Federacji Rosyjskiej, który wszedł w życie w dniu 1 lipca 2002 r., stanowi, że jakiegokolwiek decyzje oraz działania (lub zaniechania) śledczych, sędziów śledczych lub prokuratorów w stosunku do dochodzenia karnego mogą być kwestionowane przed prokuratorem wyższego stopnia lub przed sądem.

PRAWO

I. ZARZUT NARUSZENIA ART. 5 UST. 1 KONWENCJI

28. Skarżący zarzucił, że jego zatrzymanie i aresztowanie na lotnisku Sheremetyevo było niezgodne z prawem. Powołał się na art. 5 ust. 1 Konwencji, który stanowi:

„1. Każdy ma prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego. Nikt nie może być pozbawiony wolności, z wyjątkiem następujących przypadków i w trybie ustalonym przez prawo:

(a) zgodnie z prawem pozbawienia wolności w wyniku skazania przez właściwy sąd;

(b) zgodnego z prawem zatrzymania lub aresztowania w przypadku niepodporządkowania się wydanemu zgodnie z prawem orzeczeniu sądu lub w celu zapewnienia wykonania określonego w ustawie obowiązku;

(c) zgodnego z prawem zatrzymania lub aresztowania w celu postawienia przed właściwym organem, jeżeli istnieje uzasadnione podejrzenie popełnienia czynu zagrożonego karą lub jeśli jest to konieczne w celu zapobieżenia popełnienia takiego czynu lub uniemożliwienia ucieczki po jego dokonaniu;

(d) pozbawienia nieletniego wolności na podstawie zgodnego z prawem orzeczenia w celu ustanowienia nadzoru wychowawczego lub zgodnego z prawem pozbawienia nieletniego wolności w celu postawienia go przed właściwym organem;

(e) zgodnego z prawem pozbawienia wolności osoby w celu zapobieżenia szerzeniu przez nią choroby zakaźnej, osoby umyślowo chorej, alkoholika, narkomana lub włóczęgi;

(f) zgodnego z prawem zatrzymania lub aresztowania osoby w celu zapobieżenia jej nielegalnemu wkroczeniu na terytorium państwa lub osoby, przeciwko której toczy się postępowanie o wydalenie lub ekstradycję.”

29. Rząd argumentował, że art. 5 ust. 1 Konwencji nie miał zastosowania, gdyż pozbawienie wolności nie miało miejsca.

A. Dopuszczalność

30. W ocenie Trybunału, zagadnienie, czy skarżący został pozbawiony wolności, a zatem czy art. 5 ust. 1 Konwencji ma zastosowanie, jest ściśle związane z przedmiotem skargi skarżącego. Wobec powyższego, Trybunał włącza to zagadnienie wstępne do przedmiotu niniejszej sprawy (*Austin i Inni przeciwko Zjednoczonemu Królestwu* [WI], *przeciwko Zjednoczonemu Królestwu* [WI], nr 39692/09, 40713/09 i 41008/09, § 50, ETPCz 2012 r.). Trybunał stwierdza, że brak jest innych podstaw do stwierdzenia niedopuszczalności skargi skarżącego, a zatem skarga ta jest dopuszczalna.

B. Przedmiot

1. Wnioski stron

(a) Rząd

31. Rząd podtrzymał wersję wydarzeń przedstawioną w paragrafach 14–15 powyżej. Rząd argumentował, że w aktach sprawy nie ma żadnych dowodów pozwalających uznać, że skarżący został pozbawiony wolności. Skarżący został wezwany do złożenia wyjaśnień w sprawie biletów, nie został jednak zatrzymany. Nie był izolowany i mógł w każdej chwili odejść. Tym samym, nie można uznać, aby skarżący został aresztowany w trybie procedury wykroczeniowej lub karnej. Skarżący nie przedstawił żadnych dowodów na okoliczność przeciwną, ani przed sądami krajowymi, ani przed Trybunałem. Nie doszło zatem do naruszenia art. 5 ust. 1 Konwencji.

(b) Skarżący

32. Skarżący podtrzymał wersję wydarzeń przedstawioną w paragrafach 7-9. Skarżący podniósł, że z argumentacji Rządu nie wynika, aby jego bilet był jednym z tych, które zostały uznane za noszące ślady fałszerstwa. W rzeczywistości, chociaż fałszerstwo lub użycie sfałszowanych dokumentów nosi, w zależności od okoliczności, znamiona przestępstwa lub wykroczenia, ani skarżącemu, ani jakiegokolwiek innej osobie, zamierzającej podróżować z nim do Samary, nie zostały postawione żadne zarzuty. Przepis art. 21.1 (zob. paragraf 25 powyżej) Kodeksu wykroczeń, na podstawie którego działała policja, nie miał żadnego związku z podrobionymi dokumentami i miał zastosowanie wyłącznie do personelu wojskowego i kwalifikowanych poborowych.

33. Odnośnie zasadności skargi, skarżący twierdził, że był „pozbawiony wolności” w rozumieniu art. 5 Konwencji. Chociaż nie umieszczono go w pomieszczeniu zamkniętym, nie oznaczało to, że nie został on zatrzymany. Policja uniemożliwiła mu odprawienie się na lot do Samary. Odebrano mu bilet oraz paszport, a następnie zabrano go wbrew jego woli do pokoju należącego do Departamentu Spraw Wewnętrznych. Tam policja próbowała uzyskać od niego wyjaśnienia, w jaki sposób nabył przedmiotowy bilet. Paszport zwrócono mu dopiero po skonfiskowaniu jego biletu i sporządzeniu protokołu z czynności. Stanowisko Rządu odnośnie braku informacji o tym, jak długo skarżący przebywał w pokoju, można wytłumaczyć okolicznością braku należytego odnotowania zatrzymania. Niemniej, brak takiego odnotowania nie może prowadzić do uznania, że skarżący nie został zatrzymany lub że zatrzymanie to nie było bezpodstawne oraz arbitralne.

2. Ocena Trybunału

34. Trybunał wskazuje, że okoliczności sprawy są sporne, oraz, że strony pozostają w związku z tym w sporze co do faktu pozbawienia skarżącego wolności. Z tego względu, przy rozpoznaniu skargi w zakresie art. 5 ust. 1 Konwencji, konieczne jest, aby Trybunał rozważył dwie kwestie: po pierwsze, czy w oparciu o stan faktyczny niniejszej sprawy, skarżący został pozbawiony wolności; a po drugie, jeżeli skarżący został pozbawiony wolności, to czy to było to zgodne z art. 5 ust. 1 Konwencji.

(a) Czy skarżący został pozbawiony wolności?

(i) Kryterium i ciężar dowodu

35. W sytuacji, gdy strony pozostają w sporze nie tylko co do faktu, czy doszło do pozbawienia wolności skarżącego, ale także co do okoliczności, stanowiących podstawę dla rozstrzygnięcia przez Trybunał tego zagadnienia, Trybunał postanowił zastosować procedurę ustanowioną przez Wielką Izbę w sprawie *Creangă przeciwko Rumunii* [WI], nr 29226/03, §§ 88-90, z dnia 23 lutego 2012 r. Procedura ta wymaga od skarżącego dostarczenia dowodów *prima facie* zgodnych oraz zdolnych do wykazania, że w dniu zdarzenia skarżący faktycznie znajdował się pod wyłączną kontrolą właściwych władz, to znaczy, został oficjalnie wezwany do stawiennictwa przez właściwe władze oraz wszedł do pomieszczeń znajdujących się pod ich kontrolą. Dopiero jeśli ten warunek zostanie spełniony, Trybunał będzie mógł rozważyć, czy skarżący mógł swobodnie opuścić te pomieszczenia, w szczególności w trakcie prowadzenia czynności dochodzeniowych. Z tych też względów, Trybunał może wymagać od Rządu przedstawienia szczegółowego protokołu stanowiącego godzinowy zapis wydarzeń, które miały miejsce w tych pomieszczeniach oraz oszacowania czasu spędzonego tam przez skarżącego. Rząd powinien wówczas przedstawić wystarczające i przekonujące pisemne dowody na poparcie swojej wersji wydarzeń, a niedostarczenie takich dowodów prowadziłoby do uznania twierdzeń skarżącego za zasadne (zob. *Creangă*, cytowany powyżej, § 90).

(ii) Pozbawienie wolności

36. W celu dokonania oceny, czy doszło do „pozbawienia wolności” osoby w rozumieniu art. 5 Konwencji, należy wziąć pod rozwagę następujące kryteria:

(i) Punktem wyjścia powinna być ocena indywidualnej sytuacji skarżącego. Trybunał powinien wziąć pod uwagę szereg kryteriów, takich jak rodzaj, czas trwania, skutki oraz sposób wdrożenia danego środka (zob. m.in., *Creangă*, cytowany powyżej, § 91; *Austin i Inni*, cytowany powyżej, § 57). Różnica pomiędzy pozbawieniem a ograniczeniem wolności wynika ze stopnia lub intensywności danego środka, a nie z jego natury lub

właściwości (zob. *Nada przeciwko Szwajcarii* [WI], nr 10593/08, § 225, ETPCz 2012 r.).

(ii) Wymóg rozważenia „rodzaju” oraz „sposobu wdrożenia” kwestionowanego środka umożliwia Trybunałowi uwzględnienie specyficznego kontekstu i okoliczności towarzyszących innym typom ograniczenia wolności, niż paradygmat uwięzienia w celi. Istotnie, okoliczności podjęcia danego środka stanowią ważny element oceny, bowiem sytuacje, w których następuje zastosowanie środka w postaci ograniczenia swobody przemieszczania lub wolności w interesie wspólnego dobra występują powszechnie we współczesnym społeczeństwie (zob., *Nada*, cytowany powyżej, § 226 oraz *Gahramanov przeciwko Azerbejdżanowi* (dec.), nr 26291/06, § 40, z dnia 15 października 2013 r.).

(iii) Często niezbędne jest wyjście poza pozory danej sytuacji, czy użyty język, oraz skoncentrowanie się na rzeczywistym charakterze danej sprawy. Istnienie elementów charakterystycznych dla zatrzymania przedstawionych przez Rząd, lub ich brak, w odniesieniu do konkretnego stanu faktycznego nie może mieć decydującego wpływu na wnioski Trybunału odnośnie zaistnienia okoliczności pozbawienia wolności (zob. *Creangă*, cytowany powyżej, § 92; zob. także *Dzhabarov i Inni przeciwko Bułgarii*, nr 6095/11, 74091/11 i 75583/11, § 66, z dnia 31 marca 2016 r.).

(iv) Prawo do wolności w rozumieniu Konwencji, jest zbyt ważne w „demokratycznym społeczeństwie”, aby już z samego faktu dobrowolnego poddania się przez daną osobę zatrzymaniu wywodzić utratę przez tę osobę praw wynikających z ochrony przewidzianej przez Konwencję. Pozbawienie wolności może naruszać przepis art. 5 Konwencji, nawet jeśli dana osoba wyraziła na to zgodę (zob. *Venskutė przeciwko Litwie*, nr 10645/08, § 72, z dnia 11 grudnia 2012 r. z dalszymi odniesieniami w treści wyroku). Z tych samych powodów, okoliczność, że dana osoba początkowo przebywa w miejscu zatrzymania, takim jak komisariat policji, z własnej woli (zob. *Osypenko przeciwko Ukrainie*, nr 4634/04, § 49, z dnia 9 listopada 2010 r.) lub zgadza się udać się z policją w celu przesłuchania (zob. *Lykova przeciwko Rosji*, nr 68736/11, § 78, z dnia 22 grudnia 2015 r.), nie decyduje samo w sobie o pozbawieniu tej osoby wolności.

(v) Trybunał rozpozna również stopień zastosowanego środka przymusu. Jeżeli, po przeanalizowaniu okoliczności danej sprawy, przyjęcie, że skarżący mógł swobodnie odejść okaże się mało prawdopodobne, oznacza to zwykle, że doszło do pozbawienia wolności (zob., m.in., *Hoalgă i Inni przeciwko Rumunii*, nr 76672/12, § 102, z dnia 15 marca 2016 r., z dalszymi odniesieniami w treści wyroku, oraz *Venskutė*, cytowany powyżej, § 73). Może się tak zdarzyć nawet wówczas, gdy nie doszło do bezpośredniego fizycznego ograniczenia wolności skarżącego, przykładowo poprzez zakucie w kajdanki lub umieszczenie w zamkniętej celi (zob., m.in., *Popoviciu przeciwko Rumunii*, nr 52942/09, § 59, z dnia 1 marca 2016 r.; *Lazariu przeciwko Rumunii*, nr 31973/03, § 100, z dnia 13

listopada 2014 r.; *Iustin Robertino Micu przeciwko Rumunii*, nr 41040/11, § 89, z dnia 13 stycznia 2015 r.; *Valerian Dragomir przeciwko Rumunii*, nr 51012/11, § 70, z dnia 16 września 2014 r.; *Ghiurău przeciwko Rumunii*, nr 55421/10, § 80, z dnia 20 listopada 2012 r.; *Krupko i Inni przeciwko Rosji*, nr 26587/07, § 36, z dnia 26 czerwca 2014 r., z dalszymi odniesieniami w treści wyroku; *M.A. przeciwko Cyprowi*, nr 41872/10, § 193, ETPCz z 2013 r. (fragmenty)).

(vi) Art. 5 ust. 1 Konwencji może mieć zastosowanie nawet do pozbawienia wolności na bardzo krótki czas (zob. *Creangă*, cytowany powyżej, § 93; *Shimovolos przeciwko Rosji*, nr 30194/09, § 49, z dnia 21 czerwca 2011 r.; z dalszymi odniesieniami w treści wyroku; oraz *Foka przeciwko Turcji*, nr 28940/95, §73-79, z dnia 24 czerwca 2008 r.).

(iii) *Sprawa skarżącego*

37. Zastosowanie powyższych zasad do niniejszej sprawy oznacza, że w pierwszej kolejności do skarżącego należy dostarczenie dowodów potwierdzających *prima facie*, że w dniu zdarzenia znajdował się on pod wyłączną kontrolą władz.

38. Oceniając czy skarżący tego dokonał, należy zauważyć, że Rząd nie zaprzeczył twierdzeniom skarżącego co do istoty: Rząd nie zaprzeczył, że w momencie kiedy skarżący oraz inni członkowie jego grupy odprawiali się na lot do Samary, interweniował funkcjonariusz policji A, skonfiskował bilet skarżącego i zażądał, aby skarżący wraz z resztą grupy opuścił halę odpraw. Rząd nie zaprzecza również okoliczności, że policja przesłuchiwała skarżącego w dedykowanym policji pomieszczeniu na lotnisku. Twierdząc z jednej strony, że skarżący nie był izolowany oraz mógł swobodnie opuścić pomieszczenie w dowolnym momencie, Rząd nie zaprzecza jednocześnie obecności uzbrojonego strażnika w wejściu pomieszczenia. W istocie, jedyne twierdzenia, którym Rząd wyraźnie zaprzecza to okoliczność, że zatrzymany został paszport skarżącego, oraz że przesłuchiwanie skarżącego trwało do godz. 13:30.

39. Wersja wydarzeń skarżącego jest z natury wiarygodna. Potwierdzają ją trzy dokumenty, które skarżący przedłożył w toku postępowania. Jako aktualny materiał dowodowy, stanowią one wiarygodny dowód zdarzeń, które miały miejsce tego dnia na lotnisku Sheremetyevo. Są to szczególnie mocne dowody potwierdzające twierdzenia skarżącego, ponieważ skarżący skrupulatnie zapisał rzeczywisty czas na wszystkich trzech dokumentach: oświadczenie, które skarżący sporządził na protokole przeszukania, w którym stwierdza, że jego bilet został skonfiskowany o godz. 8:30; oświadczeniu skarżącego, w którym zaznaczył, że został on następnie bezprawnie zatrzymany; oraz oświadczeniu sporządzonym odręcznie przez skarżącego oraz jego pięciu towarzyszy, że o godz. 11:20 funkcjonariusze policji kategorycznie zabronili im opuszczać drugie piętro lotniska. We wszystkich trzech przypadkach skarżący odnotował czas, w

którym sporządził te notatki (godz. 13:00 na protokole przeszukania, godz. 12:50 na pisemnym oświadczeniu *pro forma* oraz godz. 12:20 na oświadczeniu sporządzonym odręcznie). Z przedmiotowych notatek jasno wynika, że skarżący sam uważał się za osobę zatrzymaną: wyraźnie stwierdził to na oświadczeniu *pro forma* oraz w oświadczeniu sporządzonym odręcznie. Wreszcie, oświadczenie sporządzone odręcznie wyraźnie wskazuje, że zatrzymane zostały nie tylko bilety lotnicze członków grupy skarżącego, ale także ich paszporty.

40. Z tych też względów, należy stwierdzić, że wersja wydarzeń przedstawiona przez skarżącego dostarcza wiarygodnego dowodu, przynajmniej na okoliczność, że od momentu, w którym skarżący opuścił z policją halę odpraw, aż do momentu jego zwolnienia ok. godz. 13:00, skarżący przebywał pod wyłączną kontrolą policji.

41. Jest to zatem przypadek, w którym, zgodnie z wyrokiem w sprawie *Creangă*, ciężar dowodu przeniesiony zostaje na Rząd, a w zakresie w jakim jest to właściwe, należy wymagać od Rządu przedstawienia szczegółowego protokołu stanowiącego godzinowy zapis wydarzeń, które miały miejsce na posterunku policji na lotnisku oraz oszacowania czasu spędzonego tam przez skarżącego. W rezultacie powyższego, Rząd zobowiązany jest dostarczyć wystarczające i przekonujące pisemne dowody na poparcie własnej wersji wydarzeń (zob. paragraf 35 powyżej).

42. Rząd nie przedstawił żadnych pisemnych dowodów na poparcie swojej wersji wydarzeń. Przykładowo, pomimo utrzymywania, że czynności podjęte przeciwko skarżącemu były elementem szerszej operacji w sprawie fałszowania biletów lotniczych, w której to sprawie skonfiskowano bilety dwudziestu dwóm osobom (z których to pięć osób podróżowało razem ze skarżącym), Rząd nie przedstawił nawet imion i nazwisk pozostałych dwudziestu osób, którym rzekomo skonfiskowano bilety, czy też kopii raportu z analizy kryminalistycznej, w którym stwierdzono, że trzynaście z dwudziestu biletów nosi znamiona fałszerstwa (zobacz paragraf 14 powyżej). Rząd nie dostarczył również kopii protokołu przeszukania, ani oświadczeń *pro forma*, które mogły zostać przygotowane w odniesieniu do pozostałych członków grupy skarżącego. Do akt sprawy nie załączony został również żaden dowód sporządzony tego dnia przez funkcjonariuszy policji na lotnisku Sheremetyevo, który miałyby potwierdzić lub zaprzeczyć, czy paszport skarżącego został zatrzymany i czy przesłuchanie skarżącego trwało do godz. 13:30 (jedynie dwa punkty wyraźnie zakwestionowane przez Rząd).

43. Stosując procedurę ustanowioną w sprawie *Creangă*, Trybunał konsekwentnie wyciągnął niekorzystne wnioski z tytułu zaniechania przedstawienia przez Rząd określonych dowodów (zob. *Zalyan i Inni przeciwko Armenii*, nr 36894/04 i 3521/07, § 304, z dnia 17 marca 2016 r.; *Lykova*, cytowany powyżej, § 77, *Stelian Roșca przeciwko Rumunii*, nr 5543/06, § 61, z dnia 4 czerwca 2013 r.; *Baisuev i Anzorov przeciwko*

Gruzji, nr 39804/04, § 52, z dnia 18 grudnia 2012 r.; zob. również dla odwrotnej sytuacji, w której pozwany Rząd przedstawił odpowiednie dowody, w konsekwencji czego jego wersja wydarzeń została przyjęta przez Trybunał; *Mikelsons przeciwko Łotwie*, nr 46413/10, § 58, listopad 2015 r. oraz *Čamans i Timofejeva przeciwko Łotwie*, nr 42906/12, § 119, z dnia 28 kwietnia 2016 r.).

44. Ta sprawa niczym nie różni się od poprzednich. W związku z tym, wobec braku przedstawienia przez Rząd jakiegokolwiek pisemnego dowodu na obalenie twierdzeń skarżącego, Trybunał uznaje je za przyznane i udowodnione. Odnośnie dwóch punktów twierdzeń skarżącego, którym Rząd wyraźnie zaprzeczył, tj. zatrzymania paszportu oraz czasu trwania przesłuchania, Trybunał uznaje zeznania skarżącego za bardziej wiarygodne. W przypadku pierwszego z nich, rozsądnym jest wniosek, że w sytuacji konfiskaty biletu skarżącego, policja skonfiskowałaby również jego paszport, chociażby w celu porównania danych w paszporcie z danymi pasażera na bilecie lotniczym. W przypadku drugiego punktu, mając na uwadze, że Rząd nie przedstawił żadnych notatek, a nawet nie złożył żadnych wyjaśnień, co do właściwej godziny zakończenia przesłuchania skarżącego, zaprzeczając jednocześnie, że przesłuchanie zakończyło się o godz. 13:30, Trybunał nie widzi powodu, aby nie dać w tym zakresie wiary skarżącemu.

45. Mając na uwadze powyższe, Trybunał przyjmuje następujący stan faktyczny: próbując dokonać odprawy o godz. 8:30, skarżący został poproszony o opuszczenie hali odpraw razem z policjantem; skarżący został zaprowadzony do osobnego pomieszczenia na lotnisku; jego bilet i paszport zostały zatrzymane; skarżący pozostał w tym pomieszczeniu do godz. 13:30, w między czasie został przesłuchany i przeszukany; w tym czasie stojący przy wejściu uzbrojony strażnik nie pozwolił mu opuścić pomieszczenia. Z powyższego wynika, że skarżący pozostawał pod kontrolą policji w godzinach od 8:30 do 13:30.

46. Na podstawie tych okoliczności Trybunał uznaje, że skarżący został pozbawiony wolności w rozumieniu art. 5 Konwencji. Decydujące są następujące cztery czynniki. Po pierwsze, skarżący nie miał innej możliwości, jak opuścić z funkcjonariuszem policji halę odpraw; gdyby odmówił, sprzeciwiłby się rzekomo zgodnemu z prawem nakazowi policji (zob., *mutatis mutandis*, *Lykova*, cytowany powyżej, § 78). Po drugie, chociaż nie doszło do fizycznego ograniczenia jego wolności, skarżący z pewnością nie był w stanie opuścić pomieszczenia, w którym był przesłuchiwany: uniemożliwił mu to uzbrojony strażnik w wejściu do pomieszczenia (zob. wyroki cytowane w paragrafie 36(v) powyżej, a w szczególności *Iustin Robertino Micu*, § 89). Po trzecie, nie jest żadnym wytłumaczeniem, jak argumentował to Rząd, że skarżący nie mógł zostać zatrzymany, ponieważ nie został aresztowany: jak zostało powtórzone w paragrafie 36(iii) powyżej, istnienie elementów charakterystycznych dla

zatrzymania w odniesieniu do konkretnego stanu faktycznego, lub ich brak, nie może mieć decydującego wpływu na wnioski Trybunału odnośnie zaistnienia okoliczności pozbawienia wolności. Po czwarte, biorąc pod uwagę jego charakter, pozbawienie wolności skarżącego należy odróżnić od sprawy *Gahramanov*, w której Trybunał stwierdził, że zatrzymanie skarżącego na lotnisku podczas rutynowej kontroli granicznej w celu wyjaśnienia jego sytuacji nie stanowi przypadku pozbawienia wolności, w szczególności gdy zatrzymanie nie przekroczyło czasu niezbędnego dla tego celu (zob. § 41-47 wyroku, cytowany powyżej). W przypadku pana Kasparova policja daleko wykroczyła poza granice normalnej procedury wyjaśnienia wątpliwości związanych z biletami lotniczymi oraz rzekomo wszczęła dochodzenie w sprawie przestępstwa fałszerstwa dokumentów, przesłuchując go, przeszukując go i sporządzając protokół. Zatrzymanie skarżącego w taki sposób daleko wykracza poza czas niezbędny dla weryfikacji formalności zwykle związanych z transportem powietrznym. Dlatego też, w przeciwieństwie do sprawy *Gahramanov*, nie była to normalna sytuacja, w której każdy, kto podróżuje między lotniskami, może spodziewać się zatrzymania w interesie ogółu.

47. Z tych względów, Trybunał uznał, że skarżący został pozbawiony wolności.

(b) Czy pozbawienie skarżącego wolności było zgodne z art. 5 ust. 1 Konwencji?

48. Należy zatem rozważyć, czy to pozbawienie wolności było zgodne z art. 5 ust. 1 Konwencji.

49. Lista przypadków stanowiących wyjątki od prawa do wolności zagwarantowanego w art. 5 ust. 1 Konwencji jest wyczerpująca; wyłącznie wąska interpretacja tych przypadków jest zgodna z celem wskazanego przepisu, a mianowicie zapewnieniem, że nikt nie zostanie arbitralnie pozbawiony wolności (zob. aktualny wyrok *Shimovolos*, cytowany powyżej, § 51).

50. Pozbawienie wolności skarżącego w sposób oczywisty nie stanowiło żadnego z przypadków wymienionych w art. 5 ust. 1 lit. a), d), e) lub f) Konwencji. Nie sposób również stwierdzić, by podlegało przepisom lit. b): nie było dowodów na niepodporządkowanie się wydanemu zgodnie z prawem orzeczeniu sądu, a zatrzymanie skarżącego nie mogło odbyć się w celu zapewnienia wykonania określonego w ustawie obowiązku, ponieważ w momencie aresztowania na skarżącym nie ciążył żaden niewykonany obowiązek (zob. *Vasileva przeciwko Danii*, nr 52792/99, § 36, z dnia 25 września 2003 r.).

51. Jediną pozostałą podstawą jest przypadek uregulowany lit. c): zgodne z prawem zatrzymanie lub aresztowanie w celu postawienia skarżącego przed właściwym organem w przypadku zaistnienia uzasadnionego podejrzenia popełnienia czynu zagrożonego karą lub gdy

zasadnie uznano za konieczne zapobieżenie popełnieniu przestępstwa lub ucieczce po jego popełnieniu.

52. Sformułowanie „uzasadnione podejrzenie” oznacza istnienie faktów lub informacji, które przekonałyby obiektywnego obserwatora, że dana osoba mogła popełnić przestępstwo (zob. *Fox, Campbell i Hartley przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, z dnia 30 sierpnia 1990 r., § 32, seria A nr 182). Pozwany Rząd musi zatem przedstawić co najmniej fakty lub informacje zdolne do przekonania Trybunału, że w stosunku do aresztowanej osoby istniało uzasadnione podejrzenie popełnienia zarzucanego jej przestępstwa (tamże, w § 34).

53. Jak już zauważył Trybunał (zob. paragraf 42 powyżej), Rząd nie przedstawił żadnych pisemnych dowodów na poparcie swojej wersji wydarzeń. Nie przedstawiono na przykład kopii raportu kryminalistycznego, mającego na celu wykazanie śladów fałszerstw na biletach zabezpieczonych przez funkcjonariuszy policji. W związku z tym, nie przedstawiono żadnego dowodu, który mógłby przekonać Trybunał, że w ogóle doszło do przestępstwa fałszerstwa, a tym bardziej, że wobec skarżącego mogło istnieć uzasadnione podejrzenie o udział w tym przestępstwie.

54. Istotnie, twierdzenie Rządu, że stanowiło to powód zatrzymania i przesłuchania skarżącego, jest w znacznym stopniu podważone przez wzajemnie sprzeczne dowody przedstawione w postępowaniu krajowym. W decyzji prokuratora z dnia 28 czerwca 2007 r. o odmowie wszczęcia postępowania przywołano najpierw dowód z zeznań funkcjonariusza A., który stwierdził, że w przeddzień lotu skarżącego otrzymał on informację o sfałszowanych biletach. W dalszej części decyzji prokuratora znajduje się z kolei odniesienie do zeznań Naczelnika Jednostki Przeszukiwania Operacyjnego- Wydziału Lotniczego Departamentu Wewnętrznego, który zeznał, że przy okazji szczytu UE-Rosja w Samarze policja prowadziła działania „w celu zidentyfikowania osób o skłonnościach ekstremistycznych” i że dopiero w kontekście tych działań odkryto rzekomo sfałszowane bilety (zob. paragraf 17 powyżej). W pismach skierowanych do Trybunału, Rząd nie starał się wyjaśnić tej sprzeczności między dowodami z zeznań funkcjonariusza A. a dowodami z zeznań Naczelnika Jednostki Przeszukiwania Operacyjnego. W każdym razie, w odniesieniu do funkcjonariusza A., Trybunał stwierdził już, że nie ma dowodów na poparcie zarzutów fałszerstwa. Ponadto, nawet gdyby Trybunał uznał za wiarygodne dowody z zeznań Naczelnika Jednostki Przeszukiwania Operacyjnego, a nie funkcjonariusza A., Trybunał stwierdził już, że zatrzymanie osób udających się na szczyt w Samarze na podstawie niejasnych związków z „przestępstwami o charakterze ekstremistycznym” było niewystarczające w świetle wymogów art. 5 ust. 1 lit. c): wyrok *Shimovolos*, cytowany powyżej, §§ 55 i 56. Jeśli zostało to uznane za niewystarczające na gruncie sprawy *Shimovolos*, to także w tym przypadku

należy to uznać za niewystarczające. Z tego właśnie powodu, a także z powodów podanych w paragrafie 53 powyżej, Trybunał stwierdził, że skarżący nie został zatrzymany i aresztowany w związku z istnieniem uzasadnionego podejrzenia popełnienia przestępstwa, ani w celu zapobieżenia popełnieniu przestępstwa w rozumieniu art. 5 ust. 1 lit. c).

55. W każdym razie, Trybunał zauważył, że władze nie uznały oficjalnie, że skarżący został pozbawiony wolności, a także nie dopełniły formalności wymaganych do zatrzymania osoby. Trybunał podkreśla raz jeszcze, że nieformalne pozbawienie wolności, wobec braku powołania się przez Rząd na jakiegokolwiek wiarygodne uzasadnienie takiego działania, już samo w sobie jest wystarczające do stwierdzenia naruszenia art. 5 ust. 1 (np. *Menesheva przeciwko Rosji*, nr 59261/00, §§ 87-98, ETPCz 2006-III; *El-Masri przeciwko Byłej Jugosłowiańskiej Republice Macedonii* [WI], nr. 39630/09, § 237, ETPCz 2012 r.; *Gavula przeciwko Ukrainie*, nr 52652/07, §§ 82-85, z dnia 16 maja 2013 r.; oraz *Oleynik przeciwko Rosji*, nr 23559/07, §§ 38-39, z dnia 21 czerwca 2016 r.).

56. Z powyższego wynika, że zatrzymanie i aresztowanie skarżącego nie miało żadnego zgodnego z prawem celu w rozumieniu art. 5 ust. 1. Działania te nie były zatem zgodne z prawem w rozumieniu art. 5 ust. 1 lit. c), a zatem doszło do naruszenia tego artykułu.

II. ZARZUT NARUSZENIA ART. 5 UST. 2 i 4 KONWENCJI

57. Skarżący zarzucił także, że nie został niezwłocznie poinformowany o przyczynach zatrzymania i o jakichkolwiek postawionych mu zarzutach, co jest sprzeczne z art. 5 ust. 2 Konwencji, oraz że pozbawiono go możliwości wszczęcia postępowania w celu zakwestionowania zgodności z prawem jego aresztowania, co jest sprzeczne z art. 5 ust. 4 Konwencji.

58. Rząd zakwestionował te argumenty.

59. Trybunał zauważył, że zarzuty te są związane z rozpatrywanym powyżej zarzutem dotyczącym naruszenia art. 5 ust. 1, a zatem muszą również zostać uznane za dopuszczalne. Jednakże, mając na uwadze ustalenia dotyczące art. 5 ust. 1 (zob. paragraf 56 powyżej), Trybunał uważa, że rozpatrywanie tych zarzutów nie jest konieczne.

III. ZARZUT NARUSZENIA ART. 10 i 11 KONWENCJI

60. Skarżący zarzucił ponadto, że jego aresztowanie i zatrzymanie w dniu 18 maja 2007 r. uniemożliwiło mu wzięcie udziału w wiecu opozycyjnym „Marsz Sprzeciwu”, odbywającym się tego samego dnia w Samarze. Skarżący zarzucał, że ograniczyło to jego prawo do wolności wyrażania opinii i prawo do wolności zgromadzeń zagwarantowane w art. 10 i 11 Konwencji, które brzmią następująco:

Artykuł 10

1. Każdy ma prawo do wolności wyrażania opinii. Prawo to obejmuje wolność posiadania poglądów oraz otrzymywania i przekazywania informacji i idei bez ingerencji władz publicznych i bez względu na granice państwowe. Niniejszy przepis nie wyklucza prawa Państw do poddania procedurze zezwoleń przedsięwzięciom radiowych, telewizyjnym lub kinematograficznym.

2. Korzystanie z tych wolności pociągających za sobą obowiązki i odpowiedzialność może podlegać takim wymogom formalnym, warunkom, ograniczeniom i sankcjom, jakie są przewidziane przez ustawę i niezbędne w społeczeństwie demokratycznym w interesie bezpieczeństwa państwowego, integralności terytorialnej lub bezpieczeństwa publicznego ze względu na konieczność zapobieżenia zakłóceniu porządku lub przestępstwu, z uwagi na ochronę zdrowia i moralności, ochronę dobrego imienia i praw innych osób oraz ze względu na zapobieżenie ujawnieniu informacji poufnych lub na zagwarantowanie powagi i bezstronności władzy sądowej.

Artykuł 11

1. Każdy ma prawo do swobodnego, pokojowego zgromadzenia się oraz do swobodnego stowarzyszania się, włącznie z prawem tworzenia związków zawodowych i przystępowania do nich dla ochrony swoich interesów.

2. Wykonywanie tych praw nie może podlegać innym ograniczeniom niż te, które określa ustawa i które są konieczne w społeczeństwie demokratycznym z uwagi na interesy bezpieczeństwa państwowego lub publicznego, ochronę porządku i zapobieganie przestępstwu, ochronę zdrowia i moralności lub ochronę praw i wolności innych osób. Niniejszy przepis nie stanowi przeszkody w nakładaniu zgodnych z prawem ograniczeń korzystania z tych praw przez członków sił zbrojnych, policji lub administracji państwowej.

61. Rząd zakwestionował ten argument.

A. Dopuszczalność

62. Trybunał zauważa, że skargi te nie są w sposób oczywisty nieuzasadnione w rozumieniu art. 35 ust. 3 lit. a) Konwencji. Zauważa również, że nie są one niedopuszczalne z jakichkolwiek innych powodów. W związku z tym muszą one zostać uznane za dopuszczalne.

B. Przedmiot skargi

1. *Wnioski stron*

(a) Rząd

63. Rząd podniósł, że dochodzenie przeprowadzone na lotnisku nie miało na celu ingerencji w prawa skarżącego wynikające z art. 10 i 11 Konwencji. Działania policji miały na celu wyłącznie zapewnienie bezpieczeństwa podróży powietrznych poprzez uniemożliwienie podróży tym osobom, które

nie miały prawa podróżować (tj. osobom zamierzającym podróżować przy wykorzystaniu sfałszowanych biletów).

(b) Skarżący

64. Skarżący podniósł, że nie istniała odpowiednia podstawa prawna ani do zatrzymania i aresztowania go, ani do konfiskaty jego biletu lotniczego.

2. Ocena Trybunału

65. Skarżący powołuje się na dwa osobne przepisy Konwencji: art. 10 oraz art. 11. W ocenie Trybunału, w warunkach niniejszej sprawy, art. 10 Konwencji należy uznać za przepis ogólny (*lex generalis*) w stosunku do art. 11, stanowiącego przepis szczególny (*lex specialis*). Sedno skargi skarżącego polega na tym, że nie mógł on uczestniczyć w pokojowym zgromadzeniu, Marszu Sprzeciwu w Samarze. Trybunał uznał zatem, że skarga skarżącego powinna zostać rozpatrzona wyłącznie na podstawie art. 11 Konwencji. Jednocześnie, niezależnie od jego autonomicznej roli i szczególnego zakresu zastosowania, art. 11 Konwencji należy rozpatrywać również w świetle art. 10, zgodnie z którym celem korzystania z wolności zgromadzeń jest wyrażanie osobistych opinii, jak również potrzeba zapewnienia przestrzeni dla debaty publicznej i otwartego wyrażania sprzeciwu (zob. *Kudrevičius i Inni przeciwko Litwie* [WI], nr 37553/05, §§ 85 i 86, ETPCz 2015 r.).

66. Odmowa zgody na podróż osoby fizycznej w celu wzięcia udziału w spotkaniu jest równoznaczna z ingerencją w prawo osoby fizycznej do wolności zgromadzeń (zob. *Kudrevičius*, cytowany powyżej, § 100; *Kasparov i Inni przeciwko Rosji*, nr 21613/07, § 84, z dnia 3 października 2013 r.; oraz *Huseynli i Inni przeciwko Azerbejdżanowi*, nr 67360/11, 67964/11 i 69379/11, §§ 84-97, z dnia 11 lutego 2016 r.).

67. Skarżący chciał polecieć z lotniska Sheremetyevo do Samary, aby wziąć udział w Marszu Sprzeciwu zaplanowanym na ten sam dzień. Rząd nie kwestionuje, że taki był cel jego lotu. Nie ma również wątpliwości, że udział w takim wiecu stanowiłby skorzystanie przez skarżącego z przysługującego mu prawa do swobodnego, pokojowego zgromadzania się. Aresztowanie i zatrzymanie skarżącego oraz konfiskata jego paszportu i biletu uniemożliwiły mu odbycie lotu tego dnia. Ponieważ odmówiono mu dostępu do lotu samolotem do Samary z tak krótkim wyprzedzeniem, nie byłoby jakiegokolwiek innej możliwości, aby mógł on dotrzeć na wiec w Samarze na czas. Aresztowanie i zatrzymanie skarżącego uniemożliwiło mu udział w wiecu. Nastąpiła zatem ingerencja w jego prawo do wolności zgromadzeń.

68. Taka ingerencja prowadzi do naruszenia art. 11 Konwencji, chyba że można wykazać, że stanowi ona ograniczenie, które „określa ustawa”, że realizowała jeden lub więcej uzasadnionych celów określonych w ust. 2 i była „konieczna w społeczeństwie demokratycznym” do ich osiągnięcia.

69. Trybunał stwierdził już, że zatrzymanie i aresztowanie skarżącego nie było „zgodne z prawem” w rozumieniu art. 5 ust. 1 lit. c). Ponieważ wymóg określony w art. 11 ust. 2, zgodnie z którym ingerencję w korzystanie z wolności zgromadzeń powinna „określać ustawa”, jest podobny do wymogu określonego w art. 5 ust. 1, zgodnie z którym jakiegokolwiek pozbawienie wolności powinno być „zgodne z prawem”, wynika zatem z tego, że zatrzymanie i aresztowanie wnioskodawcy nie było „określone ustawą” na mocy art. 11 ust. 2 (zob. podobna interpretacja na mocy art. 10 Konwencji, *Kandzhov przeciwko Bułgarii*, nr 68294/01, § 72, z dnia 6 listopada 2008 r., z dalszymi odniesieniami w treści wyroku). Uznanie, że ingerencja nie była „określona ustawą” sprawia, że nie jest konieczne rozważenie, czy ingerencja miała uzasadniony cel i była „konieczna w społeczeństwie demokratycznym” (zob., ostatnio, *Huseynli i Inni*, cytowany powyżej, § 100). W związku z tym doszło do naruszenia art. 11 Konwencji.

IV. ZARZUT NARUSZENIA ART. 18 KONWENCJI

70. Skarżący zarzucił, że jego zatrzymanie i aresztowanie miało na celu podważenie jego prawa do wolności zgromadzeń oraz prawa do wolności wyrażania opinii. Powołał się na art. 18 Konwencji, zgodnie z którym:

“Ograniczenia praw i wolności, na które zezwala [niniejsza] Konwencja, nie będą stosowane w innych celach, niż te, dla których je wprowadzono.”

71. W stanowiskach dotyczących tej kwestii, strony powołały się na swoje twierdzenia dotyczące art. 5 oraz 11 Konwencji.

72. Trybunał zauważa, że niniejsza skarga jest powiązana ze skargami na podstawie art. 5 i 11 przeanalizowanymi powyżej i, podobnie jak one, musi być zatem uznana za dopuszczalną.

73. Trybunał uznał, że skarżący został zatrzymany i aresztowany w sposób arbitralny i bezprawny, oraz że uniemożliwiło mu to wzięcie udziału w wiecu opozycyjnym (patrz paragrafy 56 i 69 powyżej).

74. W związku z powyższym, Trybunał uznaje, że nie jest konieczne rozpoznawanie, czy w tym przypadku doszło do naruszenia art. 18 Konwencji (zob. *Nemtsov przeciwko Rosji*, nr 1774/11, §§ 129 i 130, z dnia 31 lipca 2014 r.; *Navalnyy i Yashin przeciwko Rosji*, nr 76204/11, § 116-17, z dnia 4 grudnia 2014 r., oraz *Frumkin przeciwko Rosji*, nr 74568/12, §§ 172-73, ETPCz 2016 r. (fragmenty)).

V. ZARZUT NARUSZENIA ART. 2 PROTOKOŁU NR 4 DO KONWENCJI

75. Końcowo, skarżący zarzucił naruszenie jego prawa do swobodnego poruszania się, zagwarantowanego na mocy art. 2 Protokołu nr 4 do

Konwencji. Trybunał uważa, że pomimo iż skarga ta jest dopuszczalna, to biorąc pod uwagę jego ustalenia w odniesieniu do art. 5 ust. 1 Konwencji, (zob. paragraf 56 powyżej), nie jest konieczne rozpatrywanie tej skargi (zob. *Assanidze przeciwko Gruzji* [WI], nr 71503/01, § 194, ETPCz 2004 r. II; oraz *Bozano przeciwko Francji*, z dnia 18 grudnia 1986 r., § 63, seria A nr 111).

VI. ZASTOSOWANIE ART. 41 KONWENCJI

76. Art. 41 Konwencji stanowi:

“Jeśli Trybunał stwierdzi, że nastąpiło naruszenie Konwencji lub jej protokołów, oraz jeśli prawo wewnętrzne zainteresowanej Wysokiej Układającej się Strony pozwala tylko na częściowe usunięcie konsekwencji tego naruszenia, Trybunał zasądzi, gdy zachodzi potrzeba, słuszne zadośćuczynienie pokrzywdzonej stronie.”

77. Skarżący nie żądał zapłaty słusznego zadośćuczynienia. Zatem, Trybunał uznaje, że nie ma podstawy do zasądzenia na jego rzecz jakiegokolwiek sumy pieniężnej z tego tytułu.

Z POWYŻSZYCH WZGLĘDÓW, TRYBUNAŁ

1. *Włącza* do przedmiotu sprawy sprzeciw Rządu dotyczący stosowania art. 5 i go *odrzuca*;
2. *Uznaje*, jednogłośnie, skargę za dopuszczalną;
3. *Orzeka*, jednogłośnie, że doszło do naruszenia art. 5 ust. 1 Konwencji;
4. *Orzeka*, jednogłośnie, że doszło do naruszenia art. 11 Konwencji;
5. *Orzeka*, większością sześciu głosów do jednego, że nie ma potrzeby rozpoznania skargi na gruncie art. 18 Konwencji;
6. *Orzeka*, jednogłośnie, że nie ma potrzeby rozpoznania skarg w pozostałym zakresie.

Sporządzono w języku angielskim, i ogłoszono na piśmie w dniu 11 października 2016 r., na podstawie Reguły 77 § 2 oraz 3 Regulaminu Trybunału.

Stephen Phillips
Kanclerz

Luis López Guerra
Prezes

Na podstawie art. 45 ust. 2 Konwencji oraz Reguły 74 § 2 Regulaminu Trybunału, zdanie odrębne Sędzi Keller jest załączona do niniejszego wyroku.

L.L.G.
J.S.P.

ZDANIE CZĘŚCIOWO ODRĘBNE SĘDZI KELLER

1. Głosowałam zgodnie z większością w sprawie naruszeń art. 5 ust. 1 oraz art. 11 Konwencji, stwierdzonych w niniejszym wyroku, jednakże nie mogę zgodzić się ze stanowiskiem kolegów ze składu orzekającego, co do braku potrzeby rozpoznania skargi na gruncie art. 18 Konwencji (zob. paragraf 74 wyroku większościowego).

2. W mojej ocenie nie ulega wątpliwości, że niniejsza sprawa wymaga odrębnej analizy na gruncie art. 18 Konwencji. Właściwie, okoliczności faktyczne przedstawione Trybunałowi stanowią wzorcowy przykład sprawy podlegającej rozpoznaniu na gruncie tego przepisu. Art. 18 został wprowadzony, by umożliwić Trybunałowi orzekanie w sprawach niewłaściwego ograniczania praw konwencyjnych przez władze krajowe, włączając restrykcje, stosowane rzekomo z uzasadnionych powodów, podczas gdy w rzeczywistości ich celem jest uciszanie dysydentów (zob. *Rasul Jafarov przeciwko Azerbejdżanowi*, nr 69981/14, §§ 125 i 156, z dnia 17 marca 2016 r.). O ile zgadzam się z moimi kolegami, że skarżący doświadczył naruszenia swych praw w świetle art. 5 ust. 1 Konwencji, bowiem został bezprawnie pozbawiony wolności, oraz art. 11 Konwencji, gdyż pozbawienie wolności uniemożliwiło mu skorzystanie z prawa do wolności zgromadzeń, o tyle powyższe ustalenia nie są wyczerpujące wobec faktu, że Państwo dokonało instrumentalizacji prawa w celu namierzenia i uciszenia dysydenta, co stanowi okoliczność bezpośrednio wpisującą się w zakres art. 18.

3. Co prawda art. 18 jest, z racji swojego brzmienia, przepisem pomocniczym (zob. *Gusinskiy przeciwko Rosji*, nr 70276/01, § 73, ETPCz 2004-IV), nie oznacza to jednak, że nie powinien być uwzględniany, gdy Trybunał stwierdzi naruszenie prawa lub wolności, w związku z którym powołuje się ten przepis. Podobnie jak w przypadku art. 14 Konwencji, innego przepisu pomocniczego, art. 18 należy rozumieć jako zabezpieczenie interesu prawnego odrębnego od tego chronionego przez inne prawa i wolności ustanowione w Konwencji. Interes prawny w zapobieganiu niewłaściwym ograniczeniom praw jest odrębny od i dodatkowy w stosunku do ochrony tych praw jako takich, analogicznie jak interes prawny w zapobieganiu ograniczeniom praw o charakterze dyskryminującym jest odrębny od i dodatkowy w stosunku do ochrony tych praw jako takich. Odmienna wykładnia ograniczyłaby uzasadniony zakres stosowania art. 18¹.

4. Niewątpliwie, celem art. 18 jest umożliwienie Trybunałowi orzekania w przypadkach szczególnych rodzajów niesprawiedliwości, mianowicie

---

¹ Helen Keller, Corina Heri, “Wybiórcze postępowania karne oraz niewykorzystany potencjał dla ochrony demokracji w świetle art. 18 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka.” 36(1-6) *Human Rights Law Journal* (2016), 1-10, w 8, z dalszymi odniesieniami.

podważania praw konwencyjnych w sytuacji, gdy dochodzi do niewłaściwego powołania się na uzasadnione powody, służące jako pretekst kamuflujący ukryty motyw. Autorzy Konwencji wiedzieli, że interwencja Państwa w sferę praw konwencyjnych może potencjalnie prowadzić do nadużyć w zakresie fundamentalnych praw i wolności w imię „racji Państwa” lub w celu zabezpieczenia rządzącego reżimu przeciwko działaczom opozycyjnym². Przepis ten został więc odpowiednio skonstruowany, by umożliwić Trybunałowi orzekanie w przypadkach niewłaściwego ograniczania praw, lub innymi słowy, stosowania nieuzasadnionych restrykcji praw konwencyjnych przy pomocy „pseudo-legalnych środków.”³

5. W zakresie stosowania art. 18, Trybunał orzekł o naruszeniu tego przepisu, gdy ograniczono wolność skarżącej „nie w celu doprowadzenia jej przed właściwy organ państwowy w oparciu o uzasadnione podejrzenie popełnienia przestępstwa, ale z innych powodów” (zob. *Tymoszenko przeciwko Ukrainie*, nr 49872/11, § 300, z dnia 30 kwietnia 2013 r.). W 2014 r. Trybunał stwierdził naruszenie art. 18 w kontekście postępowania karnego przeciwko azerbejdżańskiemu blogerowi i politykowi opozycji, z uwagi na to, że „rzeczywistym powodem zastosowania kwestionowanych środków było uciszenie i ukaranie skarżącego za krytykowanie Rządu” (zob. *Ilgar Mammadov przeciwko Azerbejdżanowi*, nr 15172/13, §§ 142-43, z dnia 22 maja 2014 r.). W 2016 r. Trybunał podobnie orzekł o naruszeniu art. 18 w postępowaniu karnym przeciwko azerbejdżańskiemu adwokatowi zajmującemu się prawami człowieka, gdzie „rzeczywistym powodem zastosowania kwestionowanych środków było uciszenie i ukaranie skarżącego za jego działania” (zob. *Rasul Jafarov*, cytowany powyżej, §§ 125 i 156).

6. Okoliczności faktyczne niniejszej sprawy wpisują się bezpośrednio w dotychczasowe orzecznictwo Trybunału na gruncie art. 18, zajmujące się problemem uciszania dysydentów przy pomocy pseudo-legalnych środków. Fakty wskazują, że skarżący w niniejszej sprawie został zatrzymany na lotnisku Sheremetyevo, by uniemożliwić mu, jako czołowemu członkowi opozycji, uczestnictwo w demonstracji w trakcie szczytu UE-Rosja w Samarze. Fakt, iż Trybunał stwierdził, że pozbawienie skarżącego wolności nie miało uzasadnionych podstaw w rozumieniu art. 5 ust. 1 Konwencji,

---

² Oświadczenie Pierre-Henri Teitgen'a (Francja), prezentującego ustnie raport Komitetu Prawnego na pierwszej sesji Zgromadzenia Konsultacyjnego Rady Europy, w “Wydanie zebrane ‘Travaux Preparatoires’ Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, Tom I: Komisja Przygotowawcza Rady Europy, Komitet Ministrów, Zgromadzenie Konsultacyjne (11 maja - 13 lipca 1949 r.)” (Martinus Nijhoff, Haga, 1975), 130.

³ Oświadczenie Lodovico Benvenuti'ego (Włochy) na pierwszej sesji Zgromadzenia Konsultacyjnego Rady Europy, Strasburg, 8 września 1949 r., w “Wydanie zebrane ‘Travaux Preparatoires’ Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, Tom I”, cytowane powyżej, 179-80. Por., więcej na ten temat, Helen Keller, Corina Heri (2016), cytowane powyżej, w 3.

oraz że ograniczenie jego prawa do wolności zgromadzeń na gruncie art. 11 Konwencji było bezpodstawne, nie odnosi się do kwestii zatrzymania skarżącego przez władze, które w niewłaściwy sposób skorzystały z odpowiedniego aparatu prawnego z zamiarem uciszenia dysydenta.

7. Owszem, w przeszłości Trybunał nie dopatrył się wielu naruszeń art. 18. Wynika to w dużej mierze z pomocniczego charakteru tego przepisu oraz wysokiego standardu dowodowego wymaganego na jego gruncie, co było słusznie krytykowane przez niektórych z moich kolegów (zob. m.in. *Tchankotadze przeciwko Gruzji*, nr 15256/05, z dnia 21 czerwca 2016 r., wspólna zgodna opinia Sędziów Sajó, Tsotsoria oraz Pinto de Albuquerque, §§ 7-10, oraz, w tym samym wyroku, zgodna opinia Sędziego Kūris)⁴. W niektórych przypadkach Trybunał stosował niezwykle surową wykładnię tego standardu dowodowego, wymagając od skarżących - w celu wykazania, że postępowanie karne prowadzone przeciwko nim nie miało „zdrowych podstaw” - przedstawienia dowodu obalającego domniemanie działania władz Państwa w dobrej wierze (zob. *Chodorkowski i Lebediew przeciwko Rosji*, nr 11082/06 i 13772/05, §§ 906 i 908-09, z dnia 25 lipca 2013 r.).

8. Choć w niniejszej sprawie wydaje się oczywiste, że skarżący został pozbawiony wolności wyłącznie w celu uniemożliwienia mu skorzystania z prawa do wolności zgromadzeń, niniejsze zdanie odrębne nie będzie dalej omawiać kwestii dowodowych, ani zasadności skargi skarżącego na gruncie art. 18. Dla obecnych celów wystarczy zauważyć, że Trybunał odchodzi w swoich orzeczeniach od nadmiernie wysokiego standardu dowodowego, jakiego niekiedy w przeszłości wymagał na gruncie art. 18 (zob. *Ilgar Mammadov przeciwko Azerbejdżanowi*, nr 15172/13, §§ 142-43, z dnia 22 maja 2014 r. oraz *Rasul Jafarov*, cytowany powyżej, §§ 125 i 156), oraz że w sytuacji, gdy Trybunał stwierdzi, że pozbawienie skarżącego wolności nie było oparte na „uzasadnionym podejrzeniu”, o którym mowa w art. 5 ust. 1 lit. c), wówczas uznaje domniemanie dobrej wiary po stronie Państwa za obalone i rozpatruje zasadność skargi, mianowicie czy istnieje „dowód, że działania władz były w rzeczywistości podejmowane z niewłaściwych powodów” (por. *Rasul Jafarov*, cytowany powyżej, §§ 156-57).

9. Biorąc powyższe pod uwagę, i niezależnie od tego, jaki byłby wynik rozpoznania zasadności zastosowania art. 18, nie mogę zgodzić się ze stanowiskiem Trybunału, że niniejsza sprawa nie wymaga odrębnej analizy na gruncie tego przepisu. W przeszłości Trybunał uznał, że „w związku z niedostatkami orzecznictwa na gruncie tego przepisu Konwencji, w każdej nowej sprawie, w której podnoszone są zarzuty niewłaściwych motywów, Trybunał winien wykazać szczególną staranność” (patrz *Chodorkowski i Lebediew*, cytowany powyżej, § 898). Tej staranności w niniejszej sprawie zabrakło. Tym samym, brak analizy zasadności skarg na gruncie art. 18 nie

---

⁴ Por. analizę w Helen Keller, Corina Heri (2016), cytowany powyżej.

tylko nie czyni zadość ofiarom celowych postępowań karnych, ale także przyczynia się do degradacji art. 18 do roli przepisu nieistotnego, którego nie stosuje się do realizacji zamierzonego celu.